

**Notat: UiOs kommentarer til Stortingets behandling av Meld. St. 7 (2014-2015)
Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015-2024**

Universitetet i Oslo (UiO) er svært tilfreds med at Meld. St. 7 (2014-2015) innebærer realiseringen av en egen langtidsplan for forskning og høyere utdanning, slik det var bred enighet i Stortinget om i forbindelse med behandlingen av Meld. St. 18 (2012-2013). En slik langtidsplan har potensial til å bli et viktig verktøy for gjennomføring av forsknings- og utdanningspolitikken, og er et meget etterlenget grep for hele UH-sektoren.

For UiO er det spesielt viktig at Langtidsplanen skaper forutsigbarhet både når det gjelder prioriterte fagområder og regjeringens forpliktelse til å følge opp i de årlige statsbudsjettene. UiO registrerer med tilfredshet at en rekke av våre innspill reflekteres i langtidsplanen. Dette gjelder blant annet at forskningsmålet igjen tidfestes; en forsterket innsats mht. utviklingen av verdensledende miljøer; føringer om flere stipendiatstillinger; og en bred internasjonal orientering – særlig rettet mot EU. Tilbakemeldingene fra UiOs fakulteter viser også at UiO i sum er godt rustet til å bidra til realiseringen av planen – både med hensyn til overordnede mål og langsiktige prioriteringer.

Den fremlagte planen er imidlertid i utgangspunktet mindre omfattende enn hva mange kunne forventet både i substans og omfang. Når Meld. St. 18 (2012-2013) ble behandlet i Stortinget, jf. Innst. 372 S (2012-2013), sluttet en samlet komite seg til følgende presisering av planen: «Den skal legge føringer for investeringer i kunnskapsbygg, forskningsinfrastruktur, stipendiater og studieplasser og sikre forutsigbarhet og langsiktighet.» I tråd med en slik presisering fra Stortingets side hadde UiO forventet en større detaljeringsgrad og en mer omfattende omtale av både kunnskapsbygg, forskningsinfrastruktur, stipendiater og studieplasser enn hva som fremgår av Meld. St. 7 (2014-2015) og formuleringen om at «økte bevilgninger til oppfølging av langtidsplanen vil bli fremmet i de årlige statsbudsjettene».

UiO håper og tror at langtidsplanen for forskning og høyere utdanning på sikt vil bli like detaljert som sine «tvillinger» innenfor henholdsvis forsvars- og samferdselsområdet. UiO ser det derfor som naturlig at Stortinget i sin behandling av Meld. St. 7 (2014-2015) tydeliggjør og styrker planen på flere punkter.

I tråd med dette har UiO innspill til bl.a. følgende momenter i planen:

- De overordnede målene og langsiktige prioriteringene i planen støttes. Det er imidlertid ønskelig med et større fokus på humaniora og dels også på samfunnsvitenskap (HumSam) i planen.
- Utdanningsfeltet – og koblingen mellom forskning og utdanning – må konkretiseres i langt større grad for at planen også skal kunne bli en langtidsplan for høyere utdanning.
- Satsingen på verdensledende miljøer er meget viktig og Stortinget bør uttrykke støtte til ambisjonsnivået i planen.
- Det bør understrekes at det er av stor betydning å opprettholde fremdrift i realiseringen av et nytt bygg for livsvitenskap ved UiO, bl.a. som ledd i satsingen på verdensledende miljøer.
- Gitt de omfattende vedlikeholdsutfordringene i UH-sektoren bør langtidsplanen innebære en forsterket satsing og plan for renovering av eksisterende bygningsmasse.
- Antallet rekrutteringsstillinger 2015-2018 må reflektere tidligere dokumentert behov.



- Det må vurderes en ytterligere forsterket innsats for deltakelse i Horisont 2020, samt å forbedre virkemidler for internasjonalt samarbeid og forskermobilitet.
- Det ligger en stor utfordring i å finne balansegangen mellom bredde- og eliteforskning. Planens ambisjoner om å imøtekomme samfunnsutfordringer (nytteforskning) bør veies opp mot intensjonene om å bygge opp fag- og forskningsmiljøer av ypperste kvalitet (nysgjerrighetsforskning).
- Planen bør inneholde forpliktende formuleringer om opptrapping av vellykkede virkemidler knyttet til innovasjon og næringsrettet forskning.
- KD bør i sterkere grad se øvrige departementers forskningssatsing i sammenheng. De øvrige departementene bør prioritere rom for flere forskerinitierte prosjekter, også grunnforskning, der institusjonenes autonomi og strategiske handlingsrom er behørig ivaretatt. Her har KD en viktig pådriverfunksjon for å få en effektiv koordinering av forskningsinnsats og -midler.

Ovennevnte punkter er utdypet i vedlegget til dette notatet.

Vedlegg: UiOs kommentarer til Stortingets behandling av Meld. St. 7 (2014-2015) Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015-2024

Målstruktur og langsiktige prioriteringer

UiO er tilfreds med de tre overordnede målene for langtidsplanen, og merker seg at disse er konsistente med tidligere forskningsmeldinger. UiO støtter også opp om de langsiktige prioriteringene (kap. 3-7), og ser at disse baseres på øvrige «sektorbaserte», nasjonale strategier på forskningsområdet (bl.a. HelseOmsorg21, Klima21 mv.). Dette er med på å bidra til langsiktighet og sammenheng i forskningspolitikken.

UiO har over flere år satset på de muliggjørende teknologier (IKT, bio- og nanoteknologi), og det er gledelig at regjeringen nå setter dette på agendaen med full styrke.

Gitt planens bredde kunne det vært hensiktsmessig at medisinsk forskning ble omtalt på samme nivå som hav og klima/energi. Dette er spesielt påfallende siden medisinske utfordringer omtales spesifikt i flere kapitler i planen, mens tiltakene for å møte disse er plassert i et underkapittel i «Fornyelse i offentlig sektor...».

UiO mener at det er ønskelig med et større fokus på humaniora og dels også på samfunnsvitenskap (HumSam) i planen. De humanistiske fagene utforsker vår historie og samtidig, tar vare på kunnskapen om dem og bearbeider den kritisk. Planens omtale av dette fagfeltet innebærer etter UiOs oppfatning langt på vei at rollen for HumSam reduseres til en samling «hjelpedisipliner» som skal bidra til formidling av forståelse og perspektiver på andre kunnskapsfelt, uten at HumSam løftes tilstrekkelig frem som selvstendig fagfelt med høy relevans – ikke bare for de langsiktige prioriteringene, men også i en større sammenheng knyttet til store samfunnsutfordringer. Et slikt syn bør Stortingets behandling av planen reflektere.¹

Utdanningsfeltet

Tittelen til Meld. St. 7 (2014-2015) indikerer iverksettingen av en langtidsplan for forskning OG høyere utdanning, i tråd med Meld. St. 18 (2012–2013) og Innst. 372 S (2012–2013). Etter UiOs oppfatning er imidlertid den fremlagte planen ingen langtidsplan for høyere utdanning. Utdanningsfeltet er nærmest fraværende i planen, og høyere utdanning fremstår i denne konteksten som et appendiks til forskningen – stikk i strid med koblingen mellom utdanning og forskning som bl.a. foreskrives i Meld. St. 18 (2012–2013). Antall studieplasser, studietilbud, kvalitet og innhold i utdanningene er etter UiOs mening naturlige temaer å konkretisere i en langtidsplan som skal omfatte høyere utdanning.

I meldingen er drøftingen om kapasitet/dimensjonering/antall studieplasser – slik UiO opplever at en samlet KUF-komite etterspurte i Innst. 372 S (2012–2013) – svært kortfattet. UiO vil advare mot et ensidig fokus på arbeidslivets behov i forbindelse med dimensjoneringen av studieplasser. Gitt ønsket om en styrket kobling mellom utdanning og forskning burde langtidsplanen varslet en opptrapping i frie studieplasser som institusjonene selv kan disponere for å realisere overordnede

¹ UiO vil i denne forbindelse minne om at flere fag innen HumSam ved UiO scorer høyt på internasjonale rangeringer, og at en betydelig andel SFF-er og «elitebevilgninger» som ERC er innen HumSam. TF, JUS, HF, SV og UV ved UiO har for eksempel p.t. fire SFF-er, et SFU (smm. UiT) og 10 ERC-grants.

mål. Stortinget bør uttrykke en tydelig forventning om en slik konkretisering i senere budsjettprosesser.

Det å se på samspillet mellom forskning, utdanning og innovasjon er selve nøkkelen til videreutviklingen av kunnskapssamfunnet. Dette samspillet kan ikke utvikles andre steder enn på institusjonene selv. Langtidsplanen burde derfor an vise hvordan høyskoler og universiteter skal få tilstrekkelig strategisk handlingsrom til å koble forskning, utdanning og innovasjon på best mulig måte.

Videre omtales det overordnet at regjeringen «vil stimulere til fremragende utdanningsmiljøer i Norge», men også dette er lite konkretisert. Her bør Stortinget etterspørre en mer omfattende tiltaksliste for slik stimulans. Det er også viktig at institusjonene gis rammevilkår og frihet til å prøve ut forskjellige kvalitetshevende tiltak innenfor utdanningsfeltet.

UiO vil imidlertid understreke at en satsing på grensesprengende forskning ikke alltid kan være en hovedprioritering for alle fagmiljø, selv ikke på en stor institusjon som UiO. Universitetet har også ansvaret for viktige profesjonsutdanninger og en bred fagportefølje innen realfag, humaniora og samfunnsfag. Stortinget bør understreke viktigheten av at disse områdene ikke nedprioriteres i bevilgningssammenheng eller forutsettes mer ekstern inntjening enn hva som faktisk er realistisk å få til.

Verdensledende miljøer

UiO er meget tilfreds med meldingens vektlegging av å dyrke frem verdensledende miljøer. Dette er i tråd med UiOs eget strategiarbeid og innspill til gjeldende forskningsmelding. UiO imøteser således den varslede videreutviklingen av eksisterende kvalitetsvirkemidler, samt utviklingen av nye virkemidler «som tydeligere dyrker fram høyere ambisjoner», og er godt i gang spissing av egen innsats, utvidet internasjonalt samarbeid og store, tverrfaglige satsinger.

UiO har allerede meget god uttelling i ordninger som ERC og SFF, men har ambisjoner om å løfte oss enda mer. I et slikt perspektiv bør Stortinget uttrykke at økte økonomiske rammer og strategisk handlingsrom for institusjonene er viktige forutsetninger for å nå de overordnede målene.

Det er verdt å minne om at den grensesprengende og nyskapende forskningen svært sjelden kommer på bestilling og i utgangspunktet sjeldent er rettet mot identifiserbar «nytte». Utviklingen går nå så raskt at strategier må utformes så tett på forskningsfronten som mulig. Institusjonene må få handlingsrom til å utarbeide strategier som reflekterer fagmiljøenes styrke, som støtter opp om og skaper spillerom for forskernes kreativitet, og som skaper de beste koblingene mellom forskning, utdanning og innovasjon.

Langtidsplanen vektlegger – i likhet med bl.a. Meld. St. 18 (2012–2013) og Horisont 2020 – i stor grad tverrfaglighet. Dette er meget positivt. UiO har allerede flere etablerte tverrfaglige satsninger, bl.a. livsvitenskap, UiO:Energi og Unpacking the Nordic Model. Det er viktig at statlige virkemidler stimulerer tverrfaglige og konvergerende satsinger.

Bygg og infrastruktur

UiO deler fullt ut langtidsplanens premiss om at det er nødvendig med «moderne og funksjonelle bygg med tidsriktig utstyr» for å nå målene i planen. At bygg for livsvitenskap ved UiO – som planlegges som Norges største universitetsbygg – nevnes eksplisitt som ett av byggeprosjektene

som vurderes som de viktigste for å nå målene i planen er svært positivt. UiO har livsvitenskap som en hovedsatsing, og vi ønsker å spille en ledende rolle innen dette feltet internasjonalt. Vårt nye bygg er en forutsetning for å få dette til. Det er svært viktig at man fra Stortingets side uttrykker viktigheten av å opprettholde fremdriften i dette prosjektet.

Ut over to prioriterte byggeprosjekter – livsvitenskapsbygg og Ocean Space Center – finnes det ingen overordnet prioritering av byggeprosjekter i meldingen. Til sammenligning finnes det et eget vedlegg med en tabell over byggeprosjekter for UH-sektoren i KDs egen budsjettproposisjon for 2015. Det ville vært en styrke for langtidsplanen om noe slikt også var å finne her. UiO viser for øvrig til det store behovet både for renovering av eksisterende bygningsmasse i sektoren generelt, og ved UiO spesielt, og mener at Stortinget bør etterlyse en forsterket satsing på dette feltet gjennom en flerårig, forpliktende plan.²

UiO mener – bl.a. med bakgrunn i satsingen på livsvitenskap – at det er behov for direkte bevilgninger til infrastruktur ved institusjonene ut over 400 mill. kroner til infrastrukturordningen i Forskningsrådet. Forskningsinfrastruktur blir stadig mer avansert og kostnadskrevede og er i en rivende utviklingstakt. De avanserte infrastrukturene er drivere for innovasjoner og nyskaping både innen og mellom fagområder og disipliner. Det er derfor av avgjørende betydning å prioritere forskningsinfrastruktur ved UH-institusjonene.

Gitt usikkerheten som følger med en langtidsplan er det ønskelig at investeringer (tungt utstyr, infrastruktur, bygninger) gjøres fleksible med mulighet for endringer uten for store omkostninger. Planen bør tydeliggjøre en vurdering av forholdet mellom å eie og å leie for institusjonene.

Rekrutteringsstillinger

UiO er tilfreds med at meldingen tydelig slår fast at antallet rekrutteringsstillinger skal trappes opp. Måltallet som anføres i meldingen – 500 stillinger i perioden 2015-2018 – er imidlertid langt lavere enn 350-400 stillinger per år som tidligere (2012) har vært definert som behovet³. UiO ser det som naturlig at Stortinget uttrykker at langtidsplanens ambisjoner må reflektere dette.

Gitt antallet nye rekrutteringsstillinger etterlyser UiO også en drøfting i meldingen av hvordan man kan sikre forskerutdanning av best mulig kvalitet.

EU og internasjonalisering

UiO er tilfreds med at meldingen uttrykker en ambisiøs holdning til internasjonalt samarbeid. Særlig er den klare satsingen på EU et velkomment signal. Regjeringens ambisjon er at to prosent av de konkurranseutsatte midlene i Horisont 2020 tilfaller norske aktører. Dette innebærer en økning på 60 %, hvilket er et formidabelt løft. Og det er et riktig løft, som UiO vil bidra til å følge

² Riksrevisjonen påpekte i 2012 at 40 pst. av bygningsmassen til de selvforvaltende institusjonene i UH-sektoren har skader, feil, mangler og avvik. 64 pst. av bygningsmassen ved UiO har et større oppgraderingsbehov. Ved siden av nødvendige oppgraderinger, har UiO som prioritet å realisere det nye bygget for livsvitenskap, nytt vikingtidsmuseum på Bygdøy, utstillingsveksthus på Tøyen, nye lokaler til Det odontologiske fakultet samt magasiner for Naturhistorisk museum.

³ «Etterspørsel etter og tilbud av stipendiatstillinger i Norge frem mot 2020»,

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/forskning/rapporter/rapport_stipendiater_2012.pdf

opp. En bredere deltagelse i EU-forskningen vil bidra til internasjonalisering og kvalitetshevning i norske universiteter og høyskoler og vil gjøre det lettere å nå andre viktige mål: Flere verdensledende forskningsmiljøer og styrket utdanningskvalitet. I lys av dette er satsingen på 400 mill. kroner for å styrke ordninger som bidrar til god deltakelse i Horisont 2020 svært viktig. Det må årlig vurderes en ytterligere forsterket innsats på dette området, i lys av det ambisiøse måltallet.

Også når det gjelder forsknings- og utdanningssamarbeid med prioriterte land utenfor EU mener UiO at kvalitet må være det viktigste kriteriet. UiO ønsker åpne og frie virkemidler som gir rom for samarbeid i ulike modaliteter. Langsiktighet og forutsigbarhet i virkemidlene etterlyses. Stortinget bør uttrykke at dersom økt internasjonalisering skal bli en realitet er det behov for en styrket satsing på ordninger for forskeropphold ved utenlandske institusjoner

Innovasjon og næringsrettet forskning

Næringslivets andel av forskningsinnsatsen omtales i meldingen, men etter UiOs syn gis det få forpliktende formuleringer vedrørende virkemidlene som er nødvendig for å nå dette målet – annet enn at det er behov for et «bedre kunnskapsgrunnlag om den næringsrettede forskningspolitikken». Etter UiOs syn vil langtidsplanen bli ytterligere styrket gjennom forpliktende formuleringer om opptrapping av vellykkede virkemidler som SkatteFUNN, Forny-programmet, såkornfornd mv.⁴

For å nå forskningsmålet om 3 pst. av BNP innen 2030 bør Stortinget signalisere behovet for at man i forbindelse med kommende budsjettbehandlinger gis en løpende vurdering av utviklingene i næringslivets andel av forskningsinnsatsen. UiO mener at det kan være behov for statlig bidrag som går ut over 1 pst. av BNP for å nå forskningsmålet, og er av den oppfatning at en eventuell økning av det statlige bidraget bør tildeles institusjonene direkte via basisfinansieringen, for på denne måten styrke institusjonenes strategiske handlingsrom

Koordinering og handlingsrom

UiO vil understreke behovet for at forskningspolitikken tydelig koordineres fra Kunnskapsdepartementet. Det betyr at departementet i sterkere grad bør se øvrige departementers forskningssatsing i sammenheng. Blant annet er det etter UiOs oppfatning et særlig behov for tettere koordinering mellom HOD og KD, bl.a. ift. arealer/infrastruktur og finansiering.

Det er behov for et bredt samarbeid mellom alle aktørene i forskningssystemet – inkludert offentlig forvaltning og næringslivet. Stortinget bør uttrykke forventning om tydelige virkemidler for å realisere dette. UiO vil også sterkt understreke at institusjonene må gis handlingsrom til selv på kunne opptre som strategiske aktører – slik meldingen også anfører. At man for å styrke grensesprengende forskning og nyskapning trenger institusjonell frihet og autonomi, påpekes også

⁴ Statsbudsjettet for 2015 lover godt i denne forbindelse: I lys av budsjettavtalen er det avgjørende at det nye såkornfondet som skal etableres rettes spesielt mot livsvitenskap og bioteknologi. Det er også et meget gledelig signal at det skal etableres en ordning som bidrar med kapital til innovasjonsselskaper i preseed-fasen. På sikt mener UiO at midlene i en slik ordning bør legges i tilknytning til eksisterende TTO-er og inkubatorer.

i Mats Benner og Gunnar Öquists rapport om Norges forskningsråd (2014) og i anbefalingene fra UiOs eget Strategic Advisory Board (2014).⁵

Meldingen legger til grunn at sektorprinsippet videreføres, samtidig som man skal dyrke frem flere verdensledende miljøer og grensesprengende forskning. Et virkemiddel som bør vurderes som et ledd i hvert enkelt departements forskningssatsing er å avsette en viss andel midler til forskerinitierte prosjekter – som en forsterkning av ordningen med Fri prosjektstøtte.

⁵ Se hhv.

http://www.forskningsradet.no/no/Nyheter/Svensk_oppskrift_pa_norsk_suksess/1253993197644/p1174467583739
og <http://www.uio.no/om/organisasjon/utvalg/strategic-advisory-board/sab-rapporten110814.pdf>